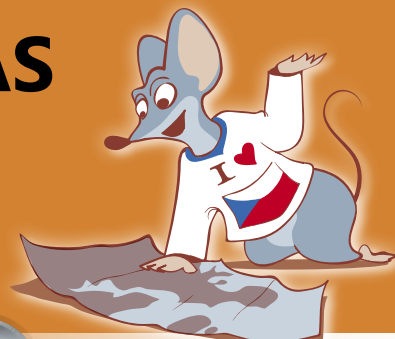

VLASTIVĚDA 5

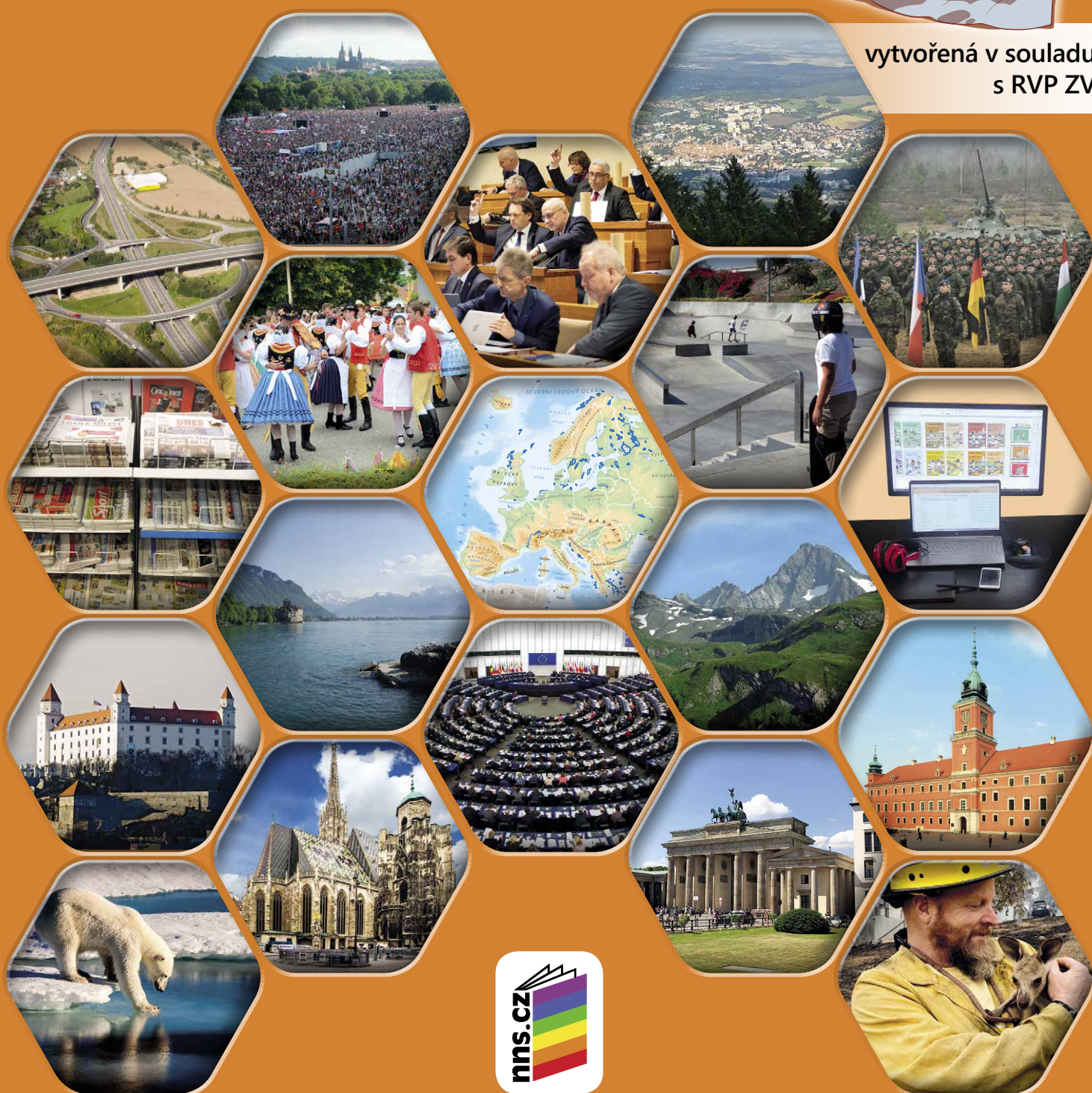
POROZUMĚNÍ V SOUVISLOSTECH

POZNÁVÁME SVĚT KOLEM NÁS
jsme občané

učebnice pro 5. ročník základní školy

vytvořená v souladu
s RVP ZV

OBSAH

OPAKOVÁNÍ UČIVA ZE 4. ROČNÍKU	3
-------------------------------------	---

I. JSME OBČANÉ ČESKÉ REPUBLIKY

1. ČESKÁ REPUBLIKA – DEMOKRATICKÝ STÁT	4
2. PROČ ŽIJEME VE STÁTĚ	10
3. OBČANSKÁ SPOLEČNOST	16
4. MÉDIA A MY	22

I. OPAKOVÁNÍ

II. JSME OBYVATELÉ EVROPY

1. EVROPA – NÁŠ DOMOV	29
2. NAŠI SOUSEDÉ	36
Co víme o Slovensku?	38
Co víme o Rakousku?	40
Co víme o Německu?	42
Co víme o Polsku?	44
3. ŽIJEME V EVROPSKÉ UNII	46

III. JSME OBYVATELÉ SVĚTA

1. NAŠE ROLE VE SVĚTĚ	48
-----------------------------	----

II. OPAKOVÁNÍ

ZÁVĚREČNÉ OPAKOVÁNÍ

REJSTŘÍK

KLÍČ K VYBRANÝM ÚKOLŮM

- 💡 Přímoú pomoc (např. při přecházení silnice či při nastupování do tramvaje) handicapovaným nabídneme, ale nikdy nevnučíme! Pomoc však rozhodně poskytneme v situacích, kdy handicapovanému hrozí bezprostřední nebezpečí, např. když je těsně před ním výkop neohrazený zábranami nebo když k němu couvá na chodníku automobil.
- 🧩 Zjistěte, co je paralympiáda, pro koho je určena, kdy se koná a které disciplíny zahrnuje. Představte třídě nejúspěšnější české paralympioniky.
- 📌 Také handicapovaní mohou pomáhat. V roce 2018 vznikl projekt Návštěvy POTMĚ, kdy zrakově postižení navštěvovali osamocené seniory v domácnostech a pečovatelských službách. Povíдали si s nimi, společně zpívali nebo chodili na procházky. Projekt měl takový úspěch, že zrakově postižení tyto služby dále organizují (www.navstevypotme.cz).

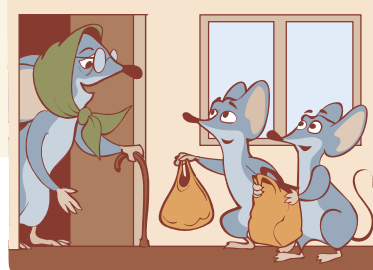

Jiří Ježek

„Malé“ skutky

Někdy se můžeme setkat s názorem, že na dobré skutky není dost času, peněz, sil na přípravu. Měli bychom si ale uvědomit, že často stačí velmi málo a i ten nejmenší čin – podržení dveří, pomoc s těžkou taškou, zájem o to, jak se dotyčnému daří, či dokonce jen hezké pozdravení – může ostatním zlepšit celý den.

- 📌 V projektu Dětský čin roku jsou oceňovány a zveřejňovány dobré skutky a hrdinství žáků základních škol, speciálních základních škol a příslušných ročníků víceletých gymnázií. V roce 2021 proběhl již 17. ročník. Jeden z vítěznych příběhů zveřejněných na stránkách www.detskycinroku.cz uvádíme pro inspiraci níže, další si můžete přečíst v PS na str. 11.
- 📄 Do PS na str. 11 zapisujte dobré skutky, které jste v jednotlivé dny týdne vykonali.

- 📖 Přečtěte si zkrácený příběh oceněný v projektu Dětský čin roku 2020.

Jednoho dne jsme se já a můj dobrý kamarád Tadeáš Malik rozhodli, že půjdeme udělat dobrý skutek.

Naproti naší škole je domov důchodců, a tak nás napadlo, že bychom mohli udělat radost starým lidem a trochu je rozveselit. Dohodli jsme se, že nakoupíme malé pohoštění pro babičky a dědečky, v Ikey jsem koupil umělou kytku a z domu vzal stolní hru „Člověče, nezlob se“. ...

Sestřička nás zavedla do společenské místnosti. Přestože nás babičky vůbec neznaly, měly z naší návštěvy ohromnou radost. Jedna z nich byla na vozíčku, protože neměla nohy. Jmenovala se Růženka. Přestože jí bylo 92 let, byla velice šikovná.

První část naší návštěvy jsme si s babičkami povídali, byly moc příjemné a spokojené. Nabídlí jsme jim pohoštění, které jsme pro ně nakoupili. Vykládaly nám o svém dětství, jaký mají nyní program v domově důchodců, o svých rodinách a vnoučatech a co rády dělají. Pak jsme s nimi začali hrát hru „Člověče, nezlob se“ a byla to s nimi fakt zábava. Babička, která hru vyhrála, dostala ode mě tu kytku. Byla to právě Růženka. Všechny nás to bavilo tak moc, že se nám ani nechtělo odcházet. ...

Když se naše návštěva blížila ke konci a museli jsme se rozloučit, dokonce došlo i na slzy. Babičky nám řekly, jak je naše návštěva potěšila, že se necítily samy, že jsme prima kluci. ...

Došlo nám, jak takový malý skutek udělá velkou službu, když je někdo starý a sám. Přitom stačilo tak málo – trocha času a dobrý nápad.

(Babičky, Sebastian Ryška, 12 let, ZŠ Slezská Ostrava; Dětský čin roku, upraveno)

Znovu si přečtěte příběh, odpovězte na otázky a splňte úkol.

1. Jak se chlapci na návštěvu připravili?
2. Jak návštěva probíhala?
3. Splnila návštěva svůj účel?
4. Jaký z ní měli chlapci pocit?
5. Vysvětlete, co si chlapci nakonec uvědomili.

Ochrana zdraví a života

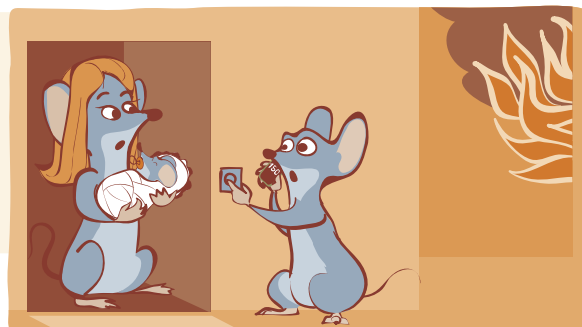
Všímavost, zodpovědnost a ochota pomoci mohou dokonce **uchránit před nebezpečím či zachránit život.**

Při **mimořádných událostech**, jako jsou dopravní nehody nebo živelní pohromy (např. povodeň, tornádo, požár), bychom měli **přivolat pomoc** a **chovat se zodpovědně**: dodržovat pokyny pověřených osob, zbytečně neriskovat a upozornit na nebezpečí i ostatní.

- 📄 Zopakujte si zásady telefonování na tísňové linky.

- 👉 Které nebezpečné situace jste zažili? Jak jste se v nich chovali? Kdo vám pomohl?

- 9 Jak se projevuje všímavost, zodpovědnost a ochota pomoci u myšáka na obrázku?

CO SPOLEČNĚ DOKÁŽEME?

Ve škole nebo ve třídě můžeme zkusit společně uspořádat a zorganizovat akci pro více lidí. Jestliže si **úkoly rozdělíme** podle svých možností a schopností, **dokážeme** uskutečnit **víc** než jako jednotlivci.

- 10** Jak již bylo řečeno, lidé vyvíjející nějakou prospěšnou činnost se často sdružují do různých spolků atd. Zamyslete se, proč se lidé sdružují, aby společně podnikali něco prospěšného. Uveďte více důvodů.

Nejprve se domluvíme, **komu a jakým způsobem** bychom chtěli udělat radost (např. koncert pro seniory v domově důchodců, představení pro děti, adventní/velikonoční dílna pro rodiny s dětmi). Pokud chceme někomu pomoci finančně, můžeme uspořádat tzv. **dobročinnou akci**.

Ujasníme si, co všechno bude třeba **zajistit** (např. místo, kde se akce bude konat, občerstvení, doprovodný program, zboží na jarmark, týmy na turnaj, trasu pro běh, materiál pro dílny, pořadatele, pozvánky, propagaci, fotografa, úklid po akci).

Rozdělíme si úkoly a vytvoříme **časový plán**, abychom věděli, kdy je reálné akci uspořádat.

Průběžně kontrolujeme, zda všechny přípravy běží, jak mají, a nevznikají prodlevy.

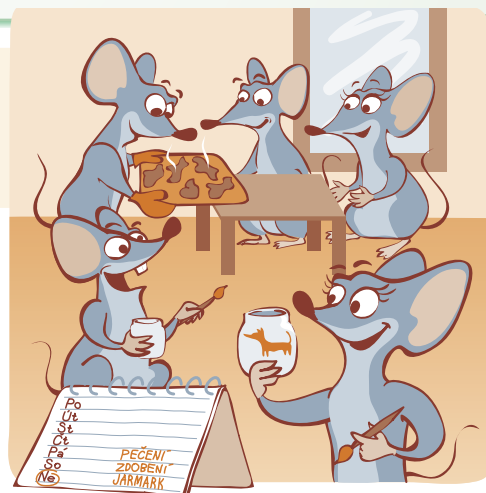
Po proběhnutí akce **informujeme zúčastněné** o tom, zda a jak splnila svůj účel.

Příklad

Účel:	darovat peníze útulku pro opuštěná zvířata
Způsob:	dobročinný jarmark
Zajistit:	školní tělocvičnu, zboží, propagaci
Čas:	6 týdnů (kvůli výrobě)
Rozdělení úkolů:	výroba zboží - všichni v hodinách VV a PV
	plakáty - Anežka a Martin
	přivítání u vchodu - Barča a Petr
	prodavači - Lukáš, Kája, Ema, Olga, Dan
	fotodokumentace - Lucka a Max
	zpráva do místních novin - Ondra a Lenka

Dobročinnými akcemi jsou např. koncert, divadelní představení, sportovní turnaj nebo běh, u nichž je **výtěžek** ze vstupného věnován tomu, komu chceme pomoci. Podobně také můžeme darovat tržbu z jarmarku s výrobky, které jsme společně zhotovili ve škole nebo doma.

- Které výrobky můžete připravit na dobročinný jarmark?
- Vytvořte pozvánku na dobročinnou akci se všemi potřebnými údaji: název akce, (kdo ji pořádá), kdy a kde se akce koná, účel akce, informace o vstupném.
- K dané akci vytvořte plakát.
- Napište zprávu o průběhu akce. Zhodnoťte, do jaké míry se podařilo splnit účel akce, a vyjádřete i poděkování účastníkům.
- Žáci 5. B na dobročinném jarmarku prodávali perníčky, které upekli, a sklenice na marmeládu, které nazdobili.

- a) Nakoupili 120 sklenic (balení po 12 ks / 88 Kč), 120 víček (balení po 10 ks / 21 Kč) a 2 balení barev na sklo (1 balení / 119 Kč). Sklenice po nazdobení prodávali 1 kus za 30 Kč. Prodalí všechny sklenice. Kolik korun získali?
- b) Na perníčky spotřebovali: 3 kg mouky (1 kg / 17,90 Kč); 18 ks vajec (1 ks / 3,30 Kč); 900 g másla (250 g / 42,90 Kč); sklenici medu (182 Kč); 1 080 g moučkového cukru (1 kg / 18,90 Kč); 1 krabičku kakaa (36 Kč); 4,5 balíčku kypřicího prášku (1 balíček / 12,90 Kč); 5,5 balíčku perníkového koření (1 balíček / 19 Kč). Museli nakoupit vždy celá balení, elektřinu apod. platila škola, formičky a zdobení měli z domu. Všechny perníčky prodali za 6 048 Kč. Kolik korun získali?

Občanskou společnost tvoří lidé, kteří se starají o místo, kde žijí, a kterým záleží na tom, aby oni sami i lidé v jejich okolí mohli vést naplněný a smysluplný život. Lidé s těmito cíli se často sdružují do různých spolků, neziskových a charitativních organizací.

Každý z nás může pozorností a ohleduplností činit život hezčím. Všímavost, zodpovědnost a ochota pomoci mohou někdy dokonce život zachránit.

1. Jak spolu souvisejí demokracie a občanská společnost?
2. Jak můžeme podpořit handicapované?
3. Jak se chováme v nebezpečných situacích?
4. Prohlédněte si úvodní schéma a shrňte, co jste se v této kapitole naučili.

Informační bublina

Média nám umožňují rozšiřovat si a rozvíjet naši představu o světě a dění kolem nás. Bohužel je zdokumentováno, že v článkách či diskusích, které si vyhledáváme na sociálních sítích, většinou **hledáme** pouze potvrzení či **podporu našeho názoru**.

- 👉 Kdy jste naposledy vyhledali článek nebo text, který vůbec neodpovídá vašemu názoru nebo představám o zábavě? Co vás k tomu vedlo?

Využívají toho i internetové vyhledávače a sociální sítě, které nám nové odkazy nabízejí na základě našeho předchozího vyhledávání a čtení. Zůstáváme tak v tzv. **informační bublině**, tedy v uzavřeném prostoru se stále stejnými typy zpráv a názorů.

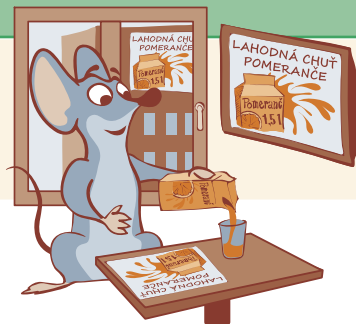
- 📖 Všímejte si a do PS na str. 14 zapisujte, které stránky na internetu navštěvujete a proč.

JAK NÁS OVLIVŇUJE REKLAMA?

Reklama se v nás snaží **vzbudit dojem**, že věc, kterou představuje, potřebujeme, abychom se cítili dobře nebo aby nás okolí uznávalo. Chce nás přivést k tomu, abychom si danou věc **koupili** či uvedenou službu **využili**. Často si ani nemusíme uvědomovat, že jsme reklamou ovlivněni.

- 👉 Myslíte si, že podléháte reklamě? Dostali jste někdy chuť na potraviny, které byly v reklamě? Snažili jste se přesvědčit rodiče, aby vám koupili zboží, které jste viděli v reklamě?
- 11 Jmenujte příklad reklamy na zboží a reklamy na službu.
- 📖 Do PS na str. 14 запиšte typy reklamy, se kterými jste se setkali během jednoho týdne.
- 💡 Než si koupíte nějaký výrobek, položte si otázky: Proč tento výrobek kupuji? Skutečně ho potřebuji? Pokud ano, je tato značka výrobku opravdu nejlepší? Nemyslím si to jen kvůli reklamě?

S reklamami se setkáváme **všude kolem nás**: na internetu, v tisku, v televizi, ve filmech a seriálech (tzv. product placement [produkt plejsment] – umístění výrobku), v rozhlase, na letácích a reklamních předmětech i na ulici (na billboardech, na zastávkách MHD, na plakátech, na některých autech, ...).

- 📖 Na konci 19. století se zdařilými reklamními plakáty proslavil český malíř Alfons Mucha.
- 📖 Vytvořte reklamní plakát na výrobek, který denně používáte (např. zubní pasta, propiska).
- 👉 Vyberte si jednu televizní reklamu a vytvořte přehled, na jakou skupinu podle vás cílí, čeho při tom využívá (např. vlastnosti jako něha, síla, odvaha, pořádkumilovnost), na které hodnoty odkazuje (např. ekologie, rodina, nezávislost), zda je nápaditá, jak využívá komentář, slogan či hudební doprovod, jaké postavy, popř. které osobnosti v reklamě vystupují, ...
- 📖 Při sledování filmu v TV změřte stopkami časy reklam. Zapište, jak dlouho trval samotný film a jak dlouho trvaly reklamy. Poměr obou časů vyjádřete zlomkem.
- 👉 Vyberte si jeden seriál nebo film a zapisujte si, které značky se v něm objevují (např. auto, jogurt, počítač). Všímejte si, zda výrobky, které se v jednotlivých seriálech/filmech objevují, odpovídají skupině diváků, kteří je rádi sledují.

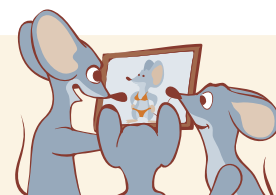
reklamní plakát A. Muchy

JAKÁ JSOU ON-LINE NEBEZPEČÍ?

- 👉 Jaké internetové stránky a které sociální sítě navštěvujete nejvíce? Které zdroje informací (např. pro referáty) používáte?

On-line sdělené informace = veřejné informace

Všechny informace, které na internetu poskytneme, tedy naše osobní údaje, fotografie, videa a názory, se stávají **informacemi veřejnými**. Mohou si je prohlížet a dál sdílet i **neznámí lidé** a mohou být snadno zneužity. Je třeba si pečlivě rozmyslet, co a komu chceme o sobě sdělovat.

- 💡 Co na internetu zveřejníme, bývá velmi obtížné vzít zpět. I když např. fotografii nebo nevhodný komentář odstraníme, někdo si je mezitím mohl stáhnout nebo udělat snímek obrazovky a sdílet dál.
- 📖 Do PS na str. 15 запиšte, jaké informace a jakým způsobem můžeme sdělovat na internetu, abychom co nejméně riskovali jejich zneužití. Praktické tipy najdete na www.bezpecnyinternet.cz a www.e-bezpecni.cz.
- 👉 Představte výhody a nevýhody internetu a sociálních sítí.

Sebe i informace o nás chráníme také tím, že nikomu (ani kamarádům) nesdělujeme hesla a neotvíráme přílohy a odkazy od neznámých odesílatelů.

 Jaká nebezpečí při otvírání příloh a odkazů od neznámých odesílatelů hrozí?

 Přečtěte si příběh o možných důsledcích prozrazení hesla.

Na základní škole na Klatovsku se kyberšikany dopustily žáčky 4. třídy. Oběť svým spolužačkám v dobré víře prozradila své heslo, aby jí na profil na sociální síti nahrály fotky, protože ona sama to neuměla. Tři spolužačky však na její profil nahrály fotky, které rozhodně zveřejnit nechtěla. Navíc kolonky typu „oblíbené jídlo“, „oblíbená kniha“ nebo „záliby“, původně vyplněné obětí, přepsaly vulgárními komentáři. Nakonec změnila heslo, takže spolužačka neměla šanci se svým profilem cokoliv dělat. Případ vyšel na povrch poté, co se oběť po několika dnech svěčila učitel, k němuž měla důvěru.

(Kyberšikany u žáků nikdy nepodceňujte, Zapojme všechny.cz, 23. června 2020, upraveno)

Znovu si přečtěte text a odpovězte na otázky.

1. Jakou chybu udělala dívka hned na začátku?
2. Jak tuto chybu napravila?

Falešná identita

Většina provozovaných chatů [četů] probíhá v **anonymitě**, lidé na nich vystupují pod přezdívkami. Nikdy jistě **nevíme**, s **kým** vlastně ve skutečnosti **komunikujeme**.

- 12** Pokud se chceme osobně setkat s někým, s kým se známe jen přes internet, přizveme na první schůzku rodiče nebo jiné důvěryhodné dospělé. Zamyslete se, jaké nebezpečí by vám při setkání s neznámou osobou o samotě mohlo hrozit.

Kyberšikana

Kyberšikana využívá k šikaně informační a komunikační technologie, především mobilní telefony a internet. Tento druh šikany může být o to horší, že před ní **oběť nemůže uniknout** ani doma a že **se velmi rychle šíří**.

 Přečtěte si příběh o jednom z případů kyberšikany.

„... Myslím, že nejdříve to začalo jen běžnými posměchy, to jsem nebrala moc vážně. Jenže pak to gradovalo,“ svěčila se napadená dívka. Pak začali spolužáci přidávat sprosté nadávky a vše, co dívka řekla, bylo zesměšněno. Při hodinách ji začali fotografovat. Nakonec spolužáci začali její fotky nahrávat na sociální síť. Byly to různé momentky, které pak upravovali a zesměšňovali.

(Zpověď oběti kyberšikany: Zažila jsem peklo, smála se mi celá škola, TN.cz, 13. dubna 2016, upraveno)

Znovu si přečtěte text a odpovězte na otázky.

1. Jaké technologie útočníci využívali, aby dívku trápili?
2. Jaké pocity dívka zažívala?
3. Co byste měli udělat, kdybyste zjistili, že tak spolužáci někoho trápí?

Útočník může svou oběť i **vydírat** nebo sexuálně **obtěžovat**.

Při kyberšikaně o pomoc žádáme důvěryhodného dospělého, Linku bezpečí nebo Policii ČR.

- 13** Zopakujte si číslo na Linku bezpečí a Policii ČR.

Závislost

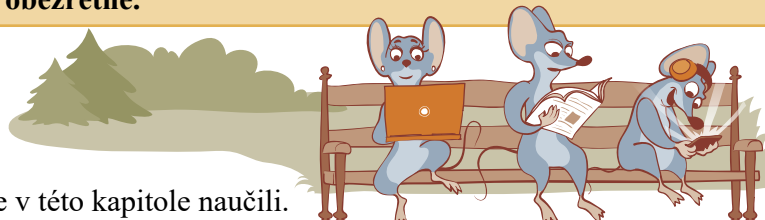
Na on-line komunikaci si můžeme vybudovat závislost stejně jako na drogách.

 Do PS na str. 15 zapište, kolik hodin denně/týdně strávíte na internetu.

 Které další typy závislosti znáte?

Komunikační prostředky, které oslovují velký počet lidí, označujeme jako masmédia. V ČR máme média veřejnoprávní i média soukromá. Někteří autoři nám mohou v masmédiích podsouvat nějaké přesvědčení a manipulovat s námi. Na internetu se chováme obezřetně.

1. Jak se nás média snaží zaujmout?
2. Čím se liší seriózní a bulvární média?
3. Co jsou hoaxy a fake news?
4. Jaká nebezpečí nám na internetu hrozí?
5. Prohlédněte si úvodní schéma a shrňte, co jste se v této kapitole naučili.

CO VÍME O POLSKU?

- ⊗ Určete polohu Polska v rámci Evropy. Se kterými státy sousedí?
- VI Který přemyslovský král krátce vládl jako král polský?
- PS Zjistěte, kolik má Polsko obyvatel, a údaj запиšte do PS na str. 20.
- 8 Z legendy na str. 31 zjistěte, zda je Polsko jednotný stát, či federace.
- @ Kdo v současnosti zastává funkci prezidenta?

V Polsku (Polské republice) je úředním jazykem **polština**. Platí se tam **zlotým**.

- @ Zjistěte, které další jazyky se v Polsku používají.

Hlavním městem Polska je **Varšava** (pol. Warszawa).

- ⊗ Vyhledejte, na které řece Varšava leží.

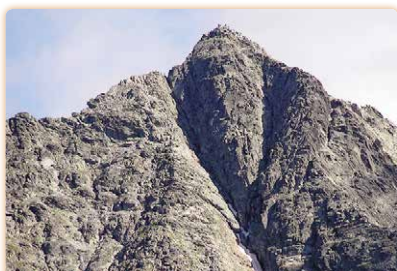
- VI Sídlem polských králů byl původně Krakov, do Varšavy přesídlil královský dvůr až v roce 1596.

- ⊗ Vyhledejte další významná polská města: Kraków [krakuf] (Krakov), Łódź [vutš] (Lodž), Wrocław [vroc-laf] (Vratislav), Poznań [póznaň] (Poznaň), Gdańsk [gdaňsk] (Gdaňsk) a Szczecin [štetšin] (Štětín).

Povrch a vodstvo

Většinu území Polska tvoří **Středopolské nížiny**. Jen při hranicích s Českem a se Slovenskem je povrch hornatý. Nejvyšším pohořím jsou **Vysoké Tatry**.

- ⊗ Vyhledejte Středopolské nížiny, Karpaty, Vysoké Tatry.
- ⊗ Vyhledejte nejvyšší bod Polska – Rysy. Do tabulky na str. 20 v PS запиšte, jaké výšky dosahuje.

Rysy

Nejvýznamnějšími řekami jsou **Visla, Varta a Odra**.

- ⊗ Vyhledejte výše zmíněné řeky a dále řeky Západní Bug, Narev, San, Noteć, Pilica.
- ⊗ Na severovýchodě Polska leží Mazurská jezerní plošina. Vyhledejte jezera Śniardwy [šňardvy] a Mamry.

Prezidentský palác

Palác na vodě

Stará radnice

Královský hrad

Zemědělství a průmysl

V Polsku se pěstují obiloviny, brambory, cukrová řepa, ovoce a zelenina. Významným odvětvím je **rybolov**.

- U kterého moře Polsko leží? Vyhledejte významné přístavy Gdaňsk (Gdaňsk) a Szczecin (Štětín).

Význačná je těžba nerostných surovin, zejména **uhlí**. Mezi hlavní průmyslová odvětví patří strojírenství a hutnictví.

Staroměstské nábřeží v Gdaňsku

Kulturní a přírodní krásy

V Polsku je mnoho kulturních památek, některé z nich jsou zapsány na Seznam světového dědictví UNESCO.

- Které památky vás zaujaly? A proč?

hrad Malbork

kostel Míru ve Svídnici (Świdnica)

zámek Łańcut

zámek Książ

Královský hrad v Krakově

Staré město v Zámostí (Zamość)

Přírodní krásy jsou v Polsku velmi rozmanité, jsou chráněny v četných **národních parcích**.

- K největším bažinám ve střední Evropě patří Biebrzanské bažiny. Zajímavě tvarované jsou tabulové Stolové hory. Proslulá je velmi náročná Orlí stezka v polské části Vysokých Tater.

Biebrzanský NP

NP Ústí Varty

NP Stolové hory

Orlí stezka ve Vysokých Tatrách

- Vyhledejte NP uvedené na fotografiích.
- V Polsku najdeme i poušť. Zjistěte, jak se nazývá a jak vznikla.
- Připravte tip na dovolenou v Polsku: a) na horách; b) při navštěvování kulturních památek; c) u jezer.

Hlavním městem Polska je Varšava.

Většinu území Polska tvoří Středopolské nížiny.

Nejvýznamnějšími řekami jsou Visla, Varta a Odra.

- Shrňte, co jste se o Polsku naučili.

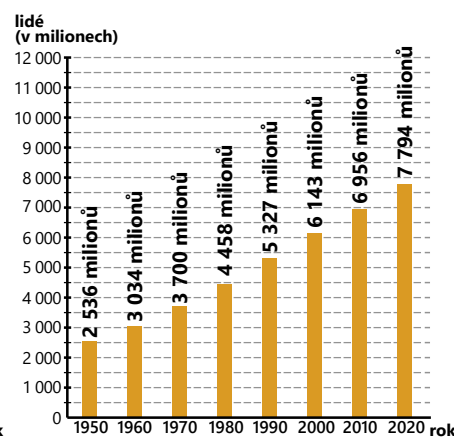
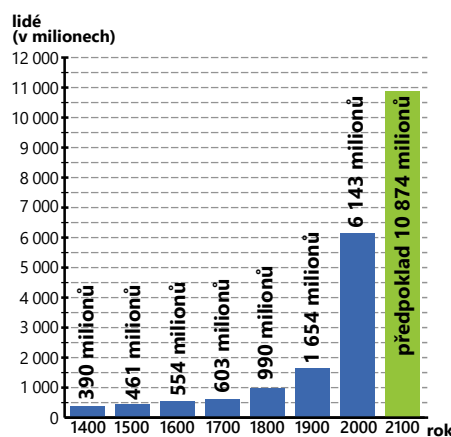
zámek Mošna (Moszna)

CO JE TŘEBA ŘEŠIT?

Udržitelnost

Udržitelnost znamená, že lidstvo bude schopno uspokojovat **základní potřeby** (potrava, bydlení, ošacení, ...), aniž by na Zemi zcela vyčerpalo veškeré zásoby potravy, rud, uhlí apod. pro další generace. Zachovat udržitelnost není jednoduchý úkol, protože **počet lidí** se díky rozmachu průmyslu a rozvoji věd **prudce zvýšil**.

- M** Na základě grafu *nárůst počtu lidí ve staletích* určete, kolikrát se zvýšil počet lidí na Zemi mezi lety 1400 a 2000. Použijte kalkulačku.
- 9** Na základě grafu *nárůst počtu lidí ve staletích* určete, ve kterém století se začal počet lidí prudce zvyšovat. Zamyslete se, jak to souvisí s rozvojem lidského poznání a s vynálezy.
- VI** Zopakujte si, co způsobil rozmach průmyslu. Jak se měnil způsob života lidí v posledních staletích? Jak se měnilo zemědělství? Jak se měnil poměr lidí žijících ve městech a na venkově?
- J** Jak rozvoj věd přispěl k rozvoji lékařské péče?
- M** Na základě grafu *nárůst počtu lidí v posledních desetiletích* určete rozdíl v počtu lidí v době, kdy se narodili vaši rodiče a kdy jste se narodili vy.
- 10** Prohlédněte si oba grafy a všimněte si, že nárůst počtu lidí za sto let na konci středověku nebo v novověku je nižší než za deset let v poslední době.

nárůst počtu lidí ve staletích a v posledních desetiletích*

Změna klimatu

Již víme, že Země skýtá lidem a životu vůbec jedinečné podmínky. Tyto podmínky na Zemi zahrnují i **příznivé klima**, tedy podnebí.

- Pf** Vysvětlete, co způsobuje odlišné podnebí v různých částech Země a jak se tomu rostliny a živočichové přizpůsobují.

Po celou existenci Země se na ní klima vyvíjelo a měnilo. V současnosti se však klima v **důsledku lidské činnosti** mění velmi rychle. Je to způsobeno **zesilováním skleníkového efektu** kvůli **spalování paliv pro velkou spotřebu energií** a také **nerozumným hospodařením** (např. kácením tropických deštných lesů).

- Pf** Vysvětlete, co je skleníkový efekt. Uveďte jeho klady pro život na Zemi a zápory při jeho zesilování. Jaký význam mají v tomto procesu tropické deštné lesy?

- J** Které problémy kromě zesilování skleníkového efektu způsobuje spalování paliv?

- 11** Zamyslete se, jak souvisí zvýšená spotřeba energií se zvyšujícím se počtem lidí a současným způsobem života.

Rychlá změna klimatu a globální oteplování se projevuje např. výkyvy teplot, ubýváním vodních zásob, suchem, lesními požáry, nebo naopak bouřemi, lijáky či povodněmi.

- @** Vyhledejte, které mimořádné události postihly Česko v posledních letech.

Spolu s dalšími dopady lidské činnosti je rychlá změna klimatu příčinou **vymírání mnoha živočišných a rostlinných druhů**, které se nestihnou přizpůsobit, popř. je zasáhne některá z mimořádných událostí.

- Z** Na přelomu roku 2019/2020 požáry v Austrálii zničily plochu o rozloze 11 milionů hektarů, vyžádaly si nejméně 33 lidských obětí a zahubily víc než miliardu živočichů.

Voda z tajících ledovců a zvětšující se objem vody v oceánech způsobený jejich ohříváním vedou k zvyšování hladiny moří a oceánů a postupnému zaplavití pobřežních oblastí.

- Z** Ubývající led a měnící se podmínky v mořích a oceánech ohrožují populace např. ledních medvědů, mrožů i tučňáků a dalších vodních ptáků.

kácení deštného lesa

povodeň

JAK MŮŽEME POMOCT ŽIVOTNÍMU PROSTŘEDÍ?

Problémy udržitelnosti a klimatické změny zásadně souvisejí s **ochranou životního prostředí**. Lze je řešit pouze **upravením životního stylu celého lidstva**. Je nutné, aby se na **zodpovědném přístupu** domluvili lidé z celého světa a jednotlivé státy se zavázaly ke změnám ve výrobě, dopravě atd.

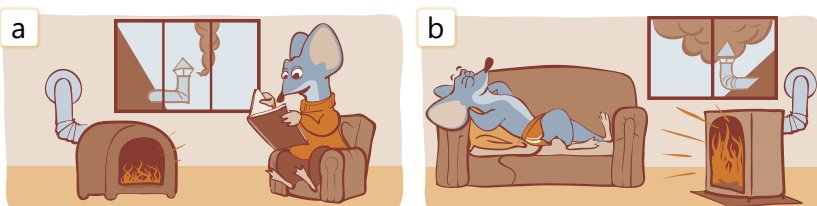

alternativní výroba energie

- Proč by nepomohlo, kdyby ke snahám o zlepšení životního prostředí docházelo např. pouze v Evropě?
- Někdo může říct, že zásadní rozhodnutí jsou na **politických reprezentantech** států a my do nich nemůžeme zasáhnout. Můžeme však ve volbách **volit** ty, jejichž postoje a řešení jsou nám nejbližší. Můžeme je dále také **oslovovat** a **upozorňovat** je na problémy, které jsou podle nás důležité.

Sami můžeme změnit své návyky (např. doprava, spotřeba vody a energií).

- Jako zákazníci můžeme ovlivnit chování výrobců např. tím, že budeme kupovat jen takové zboží, jež neobsahuje problematické suroviny nebo je vyráběné způsobem šetrným k přírodě.
- Problematické mohou být např. suroviny, které jsou získávány pomocí dětské práce nebo na úkor tropických deštných lesů (např. některý palmový olej nebo kakao). Do PS na str. 25 запиšte příklady výrobků, které obsahují palmový olej.
- 12 Prohlédněte si obrázky a určete, který myšák se chová zodpovědněji vůči životnímu prostředí. Svou odpověď zdůvodněte.
- Při změně návyků nám může pomoci i zapojení se do různých iniciativ či výzev.
- Vytvořte plakát vyzývající k zodpovědnějšímu životnímu stylu.

- Přečtěte si zkrácený internetový článek o Kampani obyčejného hrdinství.

Do Kampaně obyčejného hrdinství 2021 se zapojilo více než 15 000 lidí. Díky jednoduchým a konkrétním aktivitám jsme zmírnili svůj osobní dopad na životní prostředí a také využili příležitost udělat i něco pro sebe.

- Zasadili jsme společně tolik stromů, že by to zabralo plochu 8 fotbalových hřišť. Jen během příštího roku tyto stromy zachytí až 167 tun CO₂, což je stejné množství jako vyprodukuje za jeden rok 12 automobilů.
- Každý zapojený účastník ušel nebo ujel za týden 52 ekologických kilometrů a ušetřil tím 6,72 kg CO₂.
- Zapojení účastníci strávili každý den průměrně 1 hodinu a 50 minut svého volného času venku.
- Vyrobili jsme ze starého oblečení a záclon 2 916 tašek a 1 722 sáčků. V našich komunitách jsme následně rozdali 3 873 těchto kousků, abychom omezili využívání plastových tašek a pytlíků.
- 2 682 schránek jsme označili textem NEVHAZUJTE LETÁKY! Díky tomu v našich domácnostech ubude každý rok 43 tun letákového odpadu.
- Každý zapojený účastník ušetřil průměrně 9 litrů vody za den.
- Každý zapojený účastník ušetřil až 25 kg CO₂ tím, že 3 dny neměl na svém jídelníčku maso.
- Reportéři a reportérské týmy, které se v rámci kampaně zrodily, vytvořili přes 60 různých článků, videí, příspěvků a společně oslovili více než 46 000 lidí. Šíření pozitivních informací a příkladů dobré praxe je v této době důležitější než kdy jindy.
- Digitální detox a den pro sebe, svoji rodinu, kamarády a hlavně venku v přírodě, byl pro účastníky jeden z nejsilnějších zážitků v celé kampani. Zapojilo se do něj 3 500 lidí.

(Úspěch Kampaně obyčejného hrdinství. Ekoškola.cz, 23. června 2021, zkráceno a upraveno)

Znovu si přečtěte článek, splňte následující úkol a odpovězte na otázky.

1. Jak účastníci Kampaně snižovali množství CO₂?
2. K čemu účastníci využili staré oblečení a záclony?
3. Zjistěte a vysvětlete, co znamená digitální detox.
4. Které části Kampaně byste se zúčastnili nejraději?

- Do PS na str. 25 vytvořte vlastní pravidla a zásady vedoucí ke zlepšení životního prostředí.

Česká republika je členem mnoha mezinárodních organizací, např. Evropské unie (EU), Severoatlantické aliance (NATO) a Organizace spojených národů (OSN). Problémy týkající se celého světa označujeme jako globální. K nejpálčivějším z nich patří problém udržitelnosti a změny klimatu. Lze je řešit pouze upravením životního stylu celého lidstva.

1. Jaké jsou úkoly NATO?
2. Co znamená udržitelnost?
3. Proč dochází k rychlé změně klimatu?
4. Prohlédněte si úvodní schéma a shrňte, co jste se v této kapitole naučili.

